پوهاند محمد حسن کاکړ ۲۰۱۶/۰۴/۱۲

د بناغلو زماني او سیستاني

د لیکنو په هکله

پوهاند محمد حسن کاکړ

۲۰۱۶

د مطالبو فهرست

لومړی برخه:

لومړی قسمت

- سریزه
- د ښاغلي زماني د لیکني په هکله

دوهم قسمت

- د ښاغلي زماني یوه بله ذهني حیرانوونکې وینا
- له برتانویانو سره اړیکي
- د پاچا امان الله ځیني مهمي تېروتني
- د پاچا امان الله وروستنۍ لویه جرګه

دریم قسمت

- د پاچا ضد تبلیغونه او بغاوتونه
- د شنوارو یاغي توب
- حبیب الله په نا ارام کوهدامن او سید حسین په ناکرار کوهستان کي

څلورم قسمت

- په کابل باندي د حبیب الله برید
- د کابل ښار استحکامات او د پاچا ناڅاپي استعفی

پنځم قسمت

- اچا امان الله او د هغه لس کلنه واکمني

شپږم قسمت

- د اماني دورې له تاریخ سره بې کچي مینه او تنده

دوهمه برخه:

د ښاغلي سیستاني د لیکنو په هکله

- لومړی قسمت
- دوهم قسمت
- دریم قسمت

یادښتونه

د لیکنو لیږد
info@arianafghanistan.com او یا spineghar@gmail.com

دوهمه برخه

د ښاغلي سيستاني د ليکنو په هکله

لومړی قسمت

ښاغلئ کاندید اکادیمیشن محمد اعظم سيستاني د ښاغلي زماني د ليکنو تر اثر لاندي له وطنوالو نه وغوښتل چي د پاچا امان الله په اړه زما کتابګوتئ له خپل ليست نه وباسي، ياني و يي نه لولي. ښاغلئ سيستاني به د ښاغلي زماني په شان زما دغه کتابګوتئ د " انګريزانو له فتنو نه ډک تبليغات " ګڼلي وي، چي په يوويشتمي پيړی او هغه هم په لوېديځي نړی کي يي دغسي چنګيزي ډوله حکم صادر کړئ دئ.

کاندید اکادمیسین سیستانی ۳/ ۳/ ۲۰۱۵

هموطنان عزیز، کتاب داکترکاکړ را

از فهرست مآخذ خود حذف کنید!

[کتاب داکتر کاکړ(دپاچا امان الله واکمنی ته یوه نوی کتنه) بعد از نقد عالمانه ودقیق داکتر صاحب عبدالرحمن زمانی، دیگر ارزش واعتبارخود را به حیث یک اثر تاریخی از دست داده است و وجود آن منحیث یک ماخذ، جزگمراهی نسل جوان وکمترآگاه ازتاریخ کشور، ثمره ای ندارد. من بعد از خواندن بخش سوم نقد داکترزمانی براین کتاب،آنرا ار رفک کتابهایم برداشتم ودر کثافات دانی انداختم. خداوند برقلم وبرعمر داکترزمانی خیر وبرکت نهد که ماهیت کتاب سقوط امان الله رایکجا با پنهان کاری وتحریف تاریخ از سوی داکترکاکر،برملا نمود و عالمی را از گمراهی وجعل خوانی نجات داد.]

له دي امله دده د ليکنو په اړه يوه لنډه ليکنه لازمي ښکاري. ځنګه چي په تيرو پاڼو کي مي دا تثبيته کړه، چي د پاچا امان الله د سقوط په نامه پاڼي د اروابناد منشي علي احمد ليکنه ده، نه د برتانوي هند د سفارت د سکرتر محبوب علي. د هغي په اړه دلته څه نه وايم. دغومره بيا وايم چي هغه وخت چي پاچا امان الله له کندهار نه د کابل په نيت غزني ته رسېدلئ وو، او دغه پاڼي د هغه د دغه سفر په اړه دغسي دقيق مالومات ورکوي، چي په نورو ليکنو کي نه ليدل کيږي. او دغه وخت په کابل کي د برتانوي هند سفارت تړلئ او چاړواکي يي، د محبوب علي په ګډون، له افغانستان څخه وتلي وو، د ده لپاره ممکنه نه وه چي دغسي ليکنه وکړي، په داسي حال کي چي اروابناد منشي علي احمد له پاچا سره ملګرئ وو. په دي ډول د سيستاني دغه وينا له اصلي موضوع سره هيڅ تړاو پيدا کولی نه شي، او هغه د ده د خپل ذهن محصول کيږي.

لا عجبه داده چي ښاغلي سيستاني په خپلي دغي ليکني کي زما يو بل کتابګوتئ " سطحي" ګڼلئ، په نامه د افغان، افغانستان و مختصري از کوشش هاي افغان ها براى تشکيل دولت در هندوستان، فارس و افغانستان. دغه کتابګوتی په ۱۹۷۸ کي د کابل پوهنتون، د ادبياتو د پوهنځي له خوا خپور شوئ دئ. دده دغه حکم اول د بحث له موضوع سره هيڅ ارتباط نه لاره. دی په دي نه پوهيري چي دا د علم او منطق مخالفه طريقه ده، چي غواړي تاسي د خپلي موضوع په اړه هغه څه

د ليکنو ليږد
spineghar@gmail.com او يا info@arianafghanistan.com

ولیکئ، چي ورسره ارتباط ولري. د لا وضاحت لپاره به ووایم چي که تاسي په لابراتوار کي له هایدروجن او اکسیجن سره کوم بل عنصر ګډ کړئ، اوبه تر لاسه کولی نه شئ. داسي هم که تاسي د خپل انټرنټي پیغام په پته کي یو توری کم یا زیات کړئ، پیغام به مو هدف ته نه رسیږي. په اجتماعي موضوع ګانو کي هم ددغه اصل رعایت حتمي دئ. تاریخ خو له هغه نه پرته تاریخ کېدی نه شي. تاریخ په اصل کي د تیرو انساني پیښو بیرته رغونه ده او تاسي نه شئ کولی چي ټولي تیري شوي پیښي له سره ورغوئ، خو په هغه حال کي چي په هغو کي انتخاب وکړئ، او هغه یي بیرته و رغوئ چي، په موضوع پوري مربوطي، مهمي او تمثیل کوونکي وي، او بیا پیښي د عینیت د فارمول له مخي شرح او بیان کړي. په دې ډول د لیکونکي پوهه، تجربه او د څېړني طریقه په تاریخ لیکنه کي اساسي اهمیت لري. ښاغلئ سیستاني د ښاغلي زماني په شان په خپله لیکنه کي هغه څه ننه باسي چي زړه یي غواړي، او له خپلي لیکني څخه ګډوله جوړوي. دغسي لیکنه به ادبیات یا بل څه وي، نه تاریخ، په خاص ډول چي منابع یي ثقه او د باور وړ نه وي، لکه د ښاغلي سیستاني راټلونکي لیکني چي همدغسي دي.

ښاغلي سیستاني د خپل ذهن په حکم زما افغان و افغانستان کتابګوتئ "سطحي" ګڼي، بې له دې چي محتویات او منابع یي په نظر کي ونیسي. زه عادت نه لرم خپل اثار وستایم، خو دلته مجبور یم ووایم چي زما دغه کوچنی اثر د اصلي منابعو له رویه کښل شوئ دئ. د یوې برخي ذکر یي دلته لازمه ګڼم.

ښاغلئ سیستاني د ساموېل بېل (Samuel Beal) او ستاني جولي ین (S. Julien) ترجمي نه دي لیدلي چي د نامتو چینایي زایر، شون چونګ (زوکړي کال ۶۰۳ زیږدي)، مشهور په هیون تسانګ اثر یي په انګلیسي اړولئ، وروستي دېرش کاله په هندوستان، شمالي، مرکزي او شرقي افغانستان کي ګرځیدلئ او په خپل اثر کي یي د افغان نوم په اپوکین

(O-Po-Kien) یاد کړئ.

ما په خپل دغه کتابګوتي کي د ساموېل بېل (۱۸۸۸) له متن نه په استفادې سره د سر پرسي سایکس (Sir P. Sykes) یو غلط اقتباس هم سم کړئ، چي هغه د بامیان د خلکو په اړه دئ. ما ته د دواړو ترجمو په لوستلو سره مالومه شوه، چي د پروفیسر بېل په ترجمه کي د اپوکین یاني افغان کلمه ترجمه شوي نه ده. دغه نوم د پروفیسر جولي ین په اثرکي ترجمه شوئ، چي هغه وروسته د "لرغوني هند" په نامه د الکزاندر کننګهم د اثر اساس شوئ دئ، او هغه په ټینګه ویلي چي: " زه نژدي ډاډه یم چي د اپوکین له نامه نه د شون چونګ مقصد افغان وو."

داسي هم ما په هند کي د لودي او سوري سلطنتونو بیان د اصلي منابعو پر بنسټ کړئ دئ، لکه چي د ګورګانو په وړاندي مي روښاني غورځنګ شرح او بیان کړئ دئ. د همدغو منابعو پر بنسټ په دغو فصلونو کي دغسي بصیرتونه او نظرونه وړاندي شوي دي، چي ممکن په ډیرو لویو اثرونو کي و نه موندل شي. په فارس یا اوسني ایران باندي د هوتکو حاکمیت هم ددغسي اصلي منابعو له مخي او په دغسي دقیق ډول تهیه شوئ چي حتی یو ایراني تاریخپوه ستایلئ، په داسي حال کي چي ایراني لیکوالان په عمومي ډول په فارس باندي د افغانانو غلبه "فتنهٔ افاغنه" بولي. ددوی پرخلاف د ایران تاریخپوه داکتر یوسف متولي حقیقي د "افغانستان او ایران" په نامه په خپل اثر کي زما کتابګوتئ په دغه ډول یاد کړئ دئ: " محمد حسن کاکړ، مؤرخ افغاني، کتاب خود را در دو فصل و بیست و یک ګفتار و با استفاده از منابع فارسي و اروپایي تالیف کرده است. فصل اول این کتاب با عنوان افغان و افغانستان و مربوط به تاریخ سیاسي و تمدن افغانستان تا هجوم چنګیز

را و فصل دوم با عنوان افغان ها و تاسیس دولت در تاریخ سیاسي افغانستان را بعد از حمله مغول تا پایان حکومت امیر عبدالرحمن خان مورد توجه قرار داده است. مؤلف که استاد تاریخ معاصر افغانستان در دانشگاه کابل بوده درین کتاب خود گوی سبقت را از سایر مؤرخان پشتون گرا ربوده و درین راستا حاضر نه شده است که از کلمه ایران در کتاب خود استفاده کند، بلکه ازان تحت عنوان فارس یاد کرده است. مهمترین ویژه گي مثبت این کتاب ارایه دقیق منابع و مآخذ است، که باین شکل در کمتر کتب مؤرخان افغاني به چشم میخورد." (۲۵)

زما د همدغه کتابګوټي اول ځپرکۍ په ۴۰ مخونو کي د افغان، افغانستان یا د افغانانو هویت او د هغو استوګنځي ته وقف شوۍ. دا هم د اصلي منابعو پر بنسټ ۳۷ کاله دمخه تهیه شوۍ، چي ځیني یي افغانانو ته نوي، او ښاغلی سیستاني به تري خبر هم نه وي. خو دی سره له دې هم دغومره زړه ور دۍ چي غواړی زما دغه کتابګوټۍ "سطحي" وګڼي او لوستونکو ته وښیي چي دی په دغسي موضوع ګانو کي متخصص دۍ. دی به په دې خبر هم نه وي چي دغه کتابګوټۍ زما د نوي اثر (۲۰۱۱) " پښتون، افغان، افغانستان" مهم ماخذ دۍ. ښاغلۍ سیستاني خیال کوي چي دی د کتاب پېژندني متخصص دۍ، او لوستونکي دي دا د یوه واقعیت په توګه وپېژني، خو کاشکي دا واقعیت وای. د تاج التواریخ په اړه دده له تبصرې نه ښکاره ده چي دی د اصلي او جعلي کتاب تر مینځ توپیر کولی نه شي. د ده دغه تبصره یا لیکنه دمخه په افغان-جرمن ویب سایټ کي د **"سیمای امیر آهنین، امیر عبدالرحمن خان، در تاج التواریخ"** په نامه خپره شوې. ده

دغه کتاب **"زما د ژوند"** په نامه امیر عبدالرحمن ته منسوب، خو تنظیم کوونکي او انګریزي کوونکۍ د هغه سرمنشي، سلطان محمد، وو. لومړی ټوک یي د افغانستان د داخلي انکشافاتو په اړه او دوهم ټوک یي، په ډېره اندازه، دباندنیو اړیکو او په خاص ډول د سرحدونو د ټاکل کېدلو په اړه دۍ. دغه کتاب بي له کوم شک نه د برتانویانو په لاس جعل شوۍ. ددغه جعلتوب په اړه به زه وغږېږم.

ښاغلي سیستاني دغه اثر په انګلیسي ژبه نه دۍ لوستۍ. ده د هغه ژباړه د تاج التواریخ په نامه په فارسي لوستلي ده. د کتاب تر لوستلو دمخه ده باید مالومه کړي وای، چي د هغه ژباړوونکۍ او خپرونکۍ څوک دي. نامتو تاریخپوه پروفیسر اې. اچ. کار (Prof. A.H. Carr) په خپل کوچني، خو په لویدیځ کي ډېر یاد کتاب، **"تاریخ څه ته وایي"** په نامه، وایي چي تاسي پخوا له دې چي د تاریخ په اړه کوم اثر لولۍ، باید معلومه کړۍ چي لیکونکۍ او خپروونکۍ یي څوک دۍ. (دغه کتاب، په همدغه نامه، زما په ژباړې، د کابل پوهنتون د ادبیاتو د پوهنځي له خوا په ۱۹۷۰ کال کي خپور شوۍ دۍ). ښاغلي سیستاني د تاج التواریخ د لوستلو په وخت کي دغه کار نه دۍ کړۍ، په داسي حال کي چي نه یي مترجم او نه یي د خپرونکي نوم او نه هم د سلطان محمد نوم پکي ذکر شوۍ دۍ. په دوهم ټوک کي یي دغومره ویل شوۍ چي " بفرمایش عالي جناب مجدت انتساب شیخ الهي بخش و محمد جلال الدین صاحبان لاهوري سلمهما الله تعالی تاجران کتب بازار کشمیر لاهور بطبع اسلامیه لاهور بزیور طبع آراسته ګردید." دغه دوه تاجران څوک وو، مالومه نه ده. دا هم مالومه نه ده، چي دوی دغه ترجمه په خپل نوښت یا د چا یا مقام په سپارښتنه او لګښت چاپ کړي ده. دغو تاجرانو څه علاقه لرل، چي دغه کتاب په ډېر شمېر چاپ کړي، په دغومره شمېر چي په افغانستان کي تر دې نژدې وخت پوري په دوکانونو کي لیده کېده. دا خو به هر چا ته مالومه نه وي، چي دغه کتاب ئي په یوه وخت کي په لاهور، مامیي او مشهد کي بازارو ته عرضه کړۍ وو. فارسي یي هم روانه، ساده او د بیان طرز یي هم په سویه او قانع کوونکۍ دۍ، او په ښاغلي سیستاني تر

د لیکنو لیږد
info@arianafghanistan.com او یا spineghar@gmail.com

دي حد پورې اثر کوي، چي په خپلو خاصو عباراتو او افادې سره هم دغه کتاب، او هم د هغه ليکونکئ، ياني امير عبدالرحمن، ډېر ستايلئ او د کورنی اوسنيو منسوبانو ته لا توصيه کړې، چي هغه خلکو ته معرفي کړي.

دا دی د ښاغلي سيستاني عبارات د هغه د ليکني له توهينه ډکی روحيي سره

آقایان بازماندگان امیر آهنین که ضیائی تخلص دارید!

علت نگارش این نامه عنوانی شما، تماس های بی شیمه و بی رمق، یکی ازوابستگان خانوادهٔ ضیائی میباشد که با وجود اطلاع از نشر کتاب«سیمای امیرآهنین، امیرعبدالرحمن خان درتاج التواریخ» تاکنون نتوانسته یا نخواسته نسخه ای از آن را بدست آورد و مطالعه نماید.

او په دې ډول دی د خپلي ليکني له مخي د برتانوي هند د حکومت د تبليغاتو ښکار شوئ دئ.

د **تاج التواريخ** د **جعلی** توب کيسه داده، چي منشي سلطان محمد د هغه انګريزي لومړنی متن، په لندن کي، جان موري(John Murry) خپرونکي موسسي ته د چاپ لپاره وسپاره او پخپله پنجاب ته ستون شو، چي اصلي استوګنځی يي وو. په لندن کي حکومتي برتانويانو په دغه وخت کي خپل خاص مطالب د هغه په دوهم ټوک کي ځای کړل. ما دغه جعلي توب په لندن کي، د ډاکترۍ شهادتنامي ته د ځېړني په مهال کشف کړ. دغه کشف هغه وخت ښه يقني شو، چي ما د برتانوي هند حکومت د پوځ اعلی قوماندان، مشهور لاړډ هربرت کچنر (Lord Herbert Kitchener) ، هغه راپور وموند، چي په کال ۱۹۰۳ کي يي وايسرای لاړډ کرزن ته (Viceroy Lord George Curzon) استولئ او پکي ويلي وو چي: " دهغه وروستی برخه په انګلستان کي جوړ شوي ده." د " وروستی برخه" نه د هغه مطلب د امير عبدالرحمن زما ژوند دوهم ټوک دئ، چي د تاج التواريخ دوهم ټوک کيږي. په دې اړه ما نور تاييدي نوټونه هم و موندل، چي هغه ټول مي په خپل تيسس کي راوړي.

قومندان اعلی فوج هند برتانوی لارد کيچنر

وايسرای لارد جورج کرزن

دغه تيسس په انګريزي کي زما لومړی اثر شو، چي د امريکې د تکساس دولتي پوهنتون په ۱۹۷۹ کي خپور کړ، په نامه 'د افغانستان ټولنه او حکومت د امير عبدالرحمن په واکمني کي'.

ښاغلي سيستاني دغه اثر هم لوستلئ نه دئ. دی په انګريزي نه پوهيږي. ده به زما هغه بل اثر هم لوستئ نه وي، چي هغه په ۲۰۰۶ کي په هاليند کي د برل (Brill Publishers) خپروونکي مؤسسي له خوا خپور شوئ، په نامه د افغانستان سياسي او ډيلوماتيکي تاريخ، د امير دوست محمد له مړيني نه د امير عبدالرحمن تر مړيني پوري. د برل مؤسسه يوازي اختصاصي آثار خپروي.

په دغه اثر کي د امير شيرعلي او امير عبدالرحمن داخلي او باندني سياستونه او په خاص ډول د ډيوراند توافق ليک په تفصيل بيان شوئ. دغه اثر به د محترم نسيم سليمي په ژباړه، د علامه رشاد د خيرندويه ټولني له خوا په نژدې راتلونکي

د ليکنو ليږد
spineghar@gmail.com او يا info@arianafghanistan.com

کي خپور شي. ښاغلي سيستاني که په پښتو کي دغه بل اثر هم لوستلئ وای، د **جعلي تاج التواريخ** تر اثر لاندي به نه وای تللئ. دغه اثر د ډيورانډ د کرښي په اړه، ددغي کرښي د دواړو خواوو ليکوالو، د نوميالي مشر افضل خان لالا په ګډون د مقالو ټولګه ده چي د ښاغلي زرين انځور په مشري، د افغانستان د کلتوري ودي ټولني له خوا په ۲۰۰۷ کي خپره شوې، په نامه د ډيورنډ، د واحد ملت د بېلتون کرښه. په دغه اثر کي د ډيورنډ کرښي په اړه زما اوه نوي مقالي هم نيول شوي دي. دا اثر په پښتو کي ددغي موضوع په اره يو بېساری، مهم انتقادي اثر دئ. که ښاغلي سيستاني دغه اثر هم لوستئ وای، د برتانوي هند د حکومت د تبليغاتو ښکار به شوئ نه وای، هغه هم په دغسي موضوع کي، چي افغانانو ته حياتي اهميت لري. له همدې امله به وي، چي دده له ليکنو نه واضحه ده چي د ده په نظر که افغان حکومت او خلکو دغه کرښه په رسمي ډول وپېژندله، له پاکستان سره به ددوی ستونزي پای ته ورسيږي. واضحه ده چي په دغه نظر سره دی د افغانستان په اړه د پاکستان د نقشو درک کولی نه شي، که څه هم ځان نيشنلست ګڼي. دی دغه تناقض ته هم ملتفت نه دئ.

په پاي کي به وويل شي، چي امير عبدالرحمن د تاليف دغه **جعل** هم د برتانوي هند، او هم وروسته د پاکستان په ګټه او د افغانستان په تاوان تمام شوئ، چي د ستالين هغه وينا را يادوي، چي " ښه ډيلوماسي د يوې فرقي کار کوي."

د ښاغلي سيستاني بله خاصه داده چي د خپلو ليکنو د سرچينو ثقه توب هم په نظر کي نه نيسي، او ليکل هم ډېر کوي. دی خيال کوي، چي ډېر ليکل يو څوک د علم لوړي درجي ته رسوي. په دې اړه به هم يوه بېلګه وړاندي کړم. شاوخوا پنځه ويشت کاله دمخه ده، د دعوت په مجله کي، په يوې ليکني کي ويلي وو، چي "... از پوهاند هاله و پوهاند داکتر حسن کاکر، استادان پوهنتون کابل، بايد پرسيد که هر دو هنگام خروج از کشور دستگير و به زندان پلچرخی سپرده شدند، چه ها که نديدند از شکنجه و توهين و هتک حرمت وغيره. و اگر فشار نامه هاي پيهم سازمان عفو بين المللي، به ادرس رياست جمهوري و اعضای شورای انقلابي د ده په ګډون؟ و غيره ارگان هاي ذي ربط نميبود، خدا ميداند که چه شري به روزگار شان می اوردند."

په هغه وخت کي يوه درانه دوست رانه وغوښتل، چي ددغي غلطی د اصلاح لپاره يو څه وليکم، چي زه يي له وطن نه په بيرون وتلو کي نه، بلکه وروسته په کابل کي ونيولم. ما وويل چي خير دئ، دا کومه غټه موضوع نه ده، او ښاغلئ سيستاني به خپله تېروته سمه کړي. خو دی سره له دې هم په دغه فکر کي دئ او تېر کال يي خپله دغه ليکنه په افغان-جرمن ويب سايټ کي خپره کړه، او له نورو ليکنو سره يي په ګډه چاپ کړه. ښاغلي سيستاني څنګه دغه موضوع نه ده هېره کړې، او په هماغه شکل يي بيا ياده کړې؟ آيا ښاغلی سيستانی ځی د خپل نوم دمخه ښېږ متره عنوان غځوی خپل درست موضوعات همداسی بی له دی نه ځی ورته پام وکړی له هغه ځايه را اخلی او دغه ځای کی ئي نښلوی او د تأريخپوهی ادعا هم کوی؟ ده به شايد غوښتل وښيي چي کاکړ له اجازي پرته له وطن نه وته، او مقاماتو ونيوه او بندي يي کړ. ما په بل ځای کي نه دي لوستلي، چي زه له پوهاند هاله سره يوځای د وتلو په حال کي نيول شوئ او بندي شوئ وم. څنګه چي ښاغلئ سيستاني د پرچم په رژيم کي د انقلابي شورا د رئيسه هيئت غړئ وو، دغه جعلي خبر به ده ته له رسمي منبع نه رسېدلئ وي. پرچمي چاراوکو هم د نورو کمونستي رژيمونو د چاراوکو په شان، خپلو ادارو ته د خپل خاص نظر له مخي خبرونه تهيه کول او رسول. په دغه حال کي د سيستاني وظيفه وه چي په دې اړه ځان ډاډه کړي، او د تاريخپوه په صفت ځان متيقن کړي، خو ده دغه کار تر اوسه هم نه دئ کړئ.

حقیقت دا دئ چي خادستانو زه د پوهاند هاله له نیول کېدو نه شاوخوا یوه نیمه میاشت وروسته په کابل ښار کي ونیولم. زه يې ځکه بندي کړم، چي ما د نورو استادانو په ملګرتوب د رژیم او شوروی یرغل په مخالفت، په دننه، په خاص ډول په پوهنتون کي فعالیت کاوه. دا اسان کار نه وو. خوپه هغه وخت کی ځي سیستانی په انقلابی شورا کی پیالي جنګولي، موږ استادان او محصلان د عمومي اتحادیي په تنظیم بوخت وو او ور ته مو ملا تړلي وه. په پوهنتون کي د رژیم پر ضد نوري اتحادیي هم فعالي وې، چي د دغو ټولو په اړه مي په خپل نوي اثر- د افغان شوروي جګړه کي یوڅه لیکلي دي. زموږ د اتحادیي د سر مسئول کسان- اروابناد پوهاند فضل ربي پژواک، پوهنوال ډاکټر محمد عثمان روستار تره کي، ډاکټر محمد طاهر هاشمي، او ډاکټر عبدالله او زه وم. د نویو غړو په جلب سره موږ، د مصئونیت په خاطر، یو بل نه خبرول. محترم ډاکټر هاشمیان زما په بلنه د اتحادیي غړئ شو. ده بیا د خطر په منلو سره د اتحادیي تبلیغي پاڼي، چي محترم روستار لیکلي، د کوم معتمد شاګرد په وسیله ځینو سفارتونو ته رسولي. په مجموع کي زموږ د اتحادیي غړي ډېر شوي وو، او موږ فیصله وکړه، چي لس یا دوولس ورځي وروسته په پوهنتون کي مظاهره پیل کوو، او د ښار په لور به ځو، خو د هغه تر مخه يي ډاکټر روستار او شکرالله کهګدای او زه بندي کړم. زموږ په بندي کېدلو سره د پوهنتون یو شمېر استادان او محصلان له وطن نه ووتل، چي له احتمالي خطر نه بچ وي. خو خاد زموږ له اتحادیي نه خبر نه وو، او موږ چي یي ونیولو، په پوهنتون کي د رژیم او یرغلګرو پرضد ویناوو، او فعالیتونو له امله وو. زه يي له دې امله هم د سترګو اغزي وم، چي په ۱۹۸۱ کي د پوهاندی علمي درجي ته رسېدلئ وم. سره له دې چي خاد د علمي شورا خپلو پرچمي غړو ته هدایت کړئ وو، او یو غېږ ګوندي پوهاند یي هم هڅولئ وو، چي زه باید ترفیع و نه کړم. د پوهاندئ لپاره زما اثر هم د افغان- انګلیس دوهمي جګړي په نامه د خاد لپاره پاروونکئ وو. ځنګه چي دغه اثر د ارشیفي پاڼو پر بنسټ یو مستند اثر وو، او ځنګه چي دغه وخت په علمي شورا کي پرچمي غړي په اقلیت کي وو، هغه ومنل شو. زما د ترفیع موضوع دغومره جدي شوه چي د پوهنتون رئیس، اروابناد عزیزالرحمن سعیدي، د معمول پرخلاف، د عالي شورا سروالي پخپله وکړه. د صدارت په بندي خانه کي د " امین ناخدا" په نامه مستنطق راته وویل چي ستا د پوهاندی په ترفیع کي له موږ نه پوښتنه وشوه، خو موږ ځواب ورکړ، چي دا ستاسو خپل کار دئ. زما دغه اثر په ۱۹۸۹ کي په پېښور کي د محاذ اسلامي د تنظیم له خوا په فارسي، او پښتو ژباړه يي د محترم افضل ټکور په زیار وروسته خپره شوه.

د پوهاند هاله او زما په اړه د ښاغلي سیستاني لیکنه له یوه بل اړخ نه هم د حیرانی وړ ده. دی له موږ نه د " باید پرسید" حکم کوي، او دا دغسي حکم دئ چي د پولیس آمر يي په جرمي عمل تورن نه کوي، نه له عالم او استاد نه، هغه هم له پوهاندانو ځخه. په دې اړه دغومره وایم چي دا به د ښاغلي سیستاني په ګټه وي چي اقلاً دی د معاشرت د ادابو او د ادابو د سلوک یو کورس ولولي.

د دوهمی برخي د لومړي قسمت پای

یادښتونه

ددغي لیکني منابع هغه وخت دلته یاد شوي، چي په متن کي د لومړي ځل لپاره ذکر شوي دي. تکرار يي په لنډ ډول او ضمنی په متن کي یاد شوئ دئ.

۱) عزیز هندي، د غازي امان الله خان زوال، له اردو نه ژباړوونکئ، فرهاد ظریفي، خپروونکئ، د افغانستان د علومو اکادمي، پېښور، ۱۳۸۱، /۲۰۰۲، مخ ۴۴۰

۲) ریه تیلي ستیورټ، اور په افغانستان کي، دوهم چاپ، خپروونکئ، یونیورسل. ۲۰۰۰، مخونه، ۵۵۸، ۵۶۰

۳) لودویک ادمک، د شلمي پیړئ تر نیمایي پوري د افغانستان باندنی چاري، له شوروي اتحاد، جرمني، او برتانیي سره اړیکي، د اریزونا پوهنتون، توک سان، ۱۹۷٤، ٤۹

٤) فیض محمد هزاره، تذکر الانقلاب، مدون داکتر حفیظ الله شریعتي (سحر)، ناشر انتشارات میچید، محل نشر و چاپ نامعلوم، ۱۳۹۳/ ۲۰۱۳، ص ٦۱. دکتر سحر نمی گوید که نسخه اصلی و یا نقل آنرا از کدام منبع به دست آورده و نسخه اصلي آن در کجا است. محل نشر آن هم واضح نیست. در هر حال این اثر به ارزیابی مفصل ضرورت دارد، که متاسفانه این جای آن نیست. له لیکوال محترم سعد الدین شپون نه مننه، چي دغه اثر یي را استولئ، هغه هم په ډېر ښه وخت.

۵) میک چیزني، کابل تر محاصرې لاندي، خپرونکئ مارکوس واینر، پرنسټن، ۱۹۹۹، ، ۹۲، دغه اثر د فیض محمد تذکر الانقلاب ترجمه ده، چي میک چیزني له روسي نه په انګریزي اړولي ده. او ځای ځای یي خپل یا د روسي مترجم تبصري هم راوړي. دغه ترجمه جمله په جمله نه، بلکه د هغو د مفهومونو لنډ بیان دئ، خو میک چیزني یو طالب العلم او امانتکار مترجم دئ.

٦) ادمک، (۱۹۷٤)، یاد شوئ اثر، ۸۹، ۹۰

۷) عبدالحي حبیبي، جنبش مشروطیت در افغانستان، سازمان مهاجرین مسلمان افغان، چاپ دوم، ۱۹۹۹، ۱۷۳

۸) فیض محمد، یاد شوئ اثر، ۱۷

۹) عزیز هندي، یاد شوئ اثر، ۲٤۵ ۱۰- ادمک، یاد شوئ اثر، ۸۵

۱۰)ستیورټ، یاد شوئ اثر،۳۸۲

۱۱)سید شمس الدین مجروح، سرګزشت من، به اهتمام سید فضل اکبر، چاپ شخصي، کابل، ۲۰۱۲/۱۳۹۱، ۳۲
۱۳- میر غلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، دولتي مطبعه، کابل، ۱۹٦۷/۱۳٤٦، ۸۱۷- عبد الباري جهاني، د سنځل نوید (قول نقل)، په افغانستان کي د اجتماعي تحولاتو په وړاندي غبرګونونه، ۱۹۱۹-۱۹۲۹، مخونه ۱٤۸-۱٤۹

۱۲)د قول نقل سنځل نوید، واکنش های مذهبي و تحولات اجتماعي در افغانستان ۱۹۱۹- ۱۹۲۹، فارسي کوونکئ محمد نعیم مجددي. له محترم نعیم مجددي نه مننه کوم چي ددغه مخ چاپي نقل یي را استولئ دئ.

۱۳)فضل غني مجددي، افغانستان در عصر اعلیحضرت امان الله خان ۱۹۱۹-۱۹۲۹.چاپ شخصي، کالیفورنیا، ۱۹۹۷، ص۲۵۵. له محترم فضل غني مجددي نه په دغي وسیلي مننه کوم، چي د خپل دغه اثر یوه نسخه یي رالیږلي ده.

۱٤)سید رسول، حقایق ناګفته در باره حبیب الله کلکاني، کتابفروشي فضل، پشاور، ۱۹۹۹/۱۳۷۸، ص ٤۲

۱۵)نوردک بریت، افغانسي، روسان په افغانستان کي، ۱۹۷۹-۱۹۸۹، اکسفورډ پوهنتون، نیویارک ۲۰۱۱، ۲۹

۱٦)رچرډ فرای، د پارس میراث، خپروونکئ مزدا، کلیفورنیا، ۲۰۰٤، ۲۹

۱۷)ببلابیل لیکوال، غازي امان الله خان، د افغانستان د خپلواکی ستورئ، د افغانستان د کلتوري ودي ټولنه، جرمني، ۲۰۰۵، ۱٦۰-۱٦۱

۱۸)د رای دیوي لیکني، رادیکال هیومنست له مخي، جون ۲۷، ۱۹۵٤، مخ ۳۰۷، د قول نقل ستیوړټ، ۵۱۱،۵۱۲

۱۹) احسـان الله، اماني دوره، د افغاني رنسـانس دوره، له فرانسـوي نه پښـتو کوونکۍ، پروفيسـر ډاکټر محمد اکبر ستاېلۍ وردګ، ماخذ غازي امان الله خان، بېلا بېل ليکوال، ياد شوۍ اثر، مخ ۲٤
۲۰) هيرودوت، تاريخ، ژباړه د ډېويډ ګرين، شيکاګو پوهنتون، ۱۹۸۸، اووم کتاب، لسمه ماده، مخ ٤۷۱
۲۱) جان لوکاس، د تاريخ راتلونکي، ييل پوهنتون، ۲۰۱۱، ۱۵۷
۲۲) داکتر يوسف متولي حقيقي، افغانستان و ايران، پژوهشي پيرامون روابط سياسي و چاپ هاي مرزي، از احمدشاه دراني تا احمد شاه قاجار، نشر کرده استان قدس رضوي، مشهد، ۱۳۸۳، ص ۷۳

بيا نور

بلنه کوو د لومړی برخې د لومړي،دوهم، دريم، څلورم، پنځم، اوشپږم قسمت د لوستلو لپاره دغو لاندينيو لنکونو ته ورسئ

۱. http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_۱.pdf

۲. http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_۲.pdf

۳. http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_۳.pdf

٤. http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_٤.pdf

۵. http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_۵.pdf

٦. http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_٦.pdf

د ليکنو لېږد
spineghar@gmail.com او يا info@arianafghanistan.com